

ה. תפקיד הגמול הגופני המופיע בייעודי התורה,

בגן עדן, בימות המשיח ובתחיית המתים

אבל ההבטחות והופכן האמורים בתורה - עניינן כמו שאבאר לך. וכך הוא, שהוא אומר לך: אם תקיים את המצוות הללו - אעזורך על קיומן והשלמות בהן, ואסלק מעליך כל המעצורים. לפי שאי אפשר לאדם לעבוד את ה', לא חולה ולא רעב ולא צמא ולא במצב של מלחמה. ולכן הבטיח בהסרת כל אלה ושיהיו בריאים ושלווים, כדי שתשלם להם הידיעה ויזכו לחיי העולם הבא.

נמצא שאין תכלית התורה שתדשן האדמה ויאריכו ימים ויבריאו הגופות, אלא ייעזרו על קיומה בכל הדברים הללו.

וכן אם עברו - יהיה עונשם שיבואו עליהם כל אותם המעצורים, עד שלא יוכלו לעשות טוב, וכמו שאמר (דברים כח, מז-מח): "תַחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה'... וְעַבַדְתָּ אֶת אֱיִבֶיךָ".

וכאשר תתבונן התבוננות נפלאה זו, תמצא שהוא כאילו אמר: אם עשית מקצת אלו המצוות באהבה וחריצות - אעזורך על כולם בהסירי מעליך כל העוצרים והמעכבים, ואם הזנחת מהם מקצתם מתוך זלזול - אביא עליך מעכבים שיעכבוך מכולם, עד שלא תשיג שלמות ולא קיום. וזהו ענין אומרם עליהם השלום (אבות ד, ב): "שכר מצוה - מצווה, ושכר עברה - עברה".

אבל "גן עדן" - הוא מקום דשן בכדור הארץ, מרובים בו המימות והאילנות, יגלהו ה' לבני אדם בעתיד ויורה להם את דרכו ויתענגו בו. ואולי ימצאו בו צמחים נפלאים מאוד שתועלתם גדולה והנאתם מרובה זולת אלו הידועים אצלנו, וכל זה בלתי נמנע ולא רחוק אלא אפשרותו קרובה ואפילו אילו לא הזכירתו תורה, כל שכן אחר שנתבאר כל זה בתורה ונתפרסם.

אבל "גיהינם" - הוא כינוי לצער שישגי את הרשעים. ולא נתבאר בתלמוד תיאור אותו הצער, אלא¹⁷ יש אומרים: השמש מתקרבת אליהם ושורפתם, ולומד ממה שנאמר (מלאכי ג, ט): "כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בְעֵר פְּתָנוּר וכו'". ויש אומרים: חום מוזר יוצר בגופם וישרפם, ולומד ממה שנאמר (ישעיהו לג, יא): "רוחֲכֶם אֶשׁ תֹאכְלֶנּוּ".

ו"תחיית המתים" - יסוד מיסודות תורת משה רבינו, אין דת ואין קשר עם האומה היהודית למי שאינו מאמין בכך. אלא שהיא לצדיקים. ולשון בראשית רבה (יג, בלשון אחרת. בלשון זו בתענית ז, א): "גבורת גשמים - לצדיקים ולרשעים, ותחיית המתים -

הערות - ילמד ענוים דרכו

17 עיין ברמב"ן בשער הגמול שתקף את פירוש הרמב"ם, ודעתו של הרמב"ן שגיהינם הוא כינוי לעונשים של הנפש של הרשעים ולא של הגוף. וכמו שה' הגביל את הנפש בגוף כך יכול להגבילה במקום זה הנקרא גיהינם. והאש היא אש רוחנית שבראה ה' על מנת להעניש את הנפש החוטאת.

מסלול 1: יום ה לפרשת תרומה

מסלול 2: יום ב לפרשת תרומה

לצדיקים בלבד". והיאך יחיו הרשעים והם מתים אפילו בחייהם? וכך אמרו עליהם השלום (ברכות יח, א): "רשעים אפילו בחייהם קרואים מתים, וצדיקים אפילו במיתתן קרואים חיים". ודע שהאדם ימות בהחלט ויפרד למה שהורכב ממנו¹⁸.

אבל "ימות המשיח" - הוא זמן שבו תחזור המלכות לישראל, ויחזרו לארץ ישראל, ויהיה אותו המלך העומד מקום מלכותו - ציון, ויתגדל שמו ויגיע לקצוי תבל, יותר וגדול על ממלכת שלמה, ויכרתו עמו העמים ברית שלום, ויעבדוהו כל הארצות לגדול צדקו, ונפלאות יתגלו על ידו. וכל מי שיעמוד עליו - יכריתהו ה' וימסרהו בידו. וכל פסוקי המקרא מעידים על אשרו ואשרינו בו, ולא ישתנה במציאות שום דבר מכפי שהוא עתה, זולתי שתהא המלכות לישראל¹⁹, וכך לשון חכמים (ברכות לד, ב): "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד".

וישאר בו בימיו החזק והחלש ביחס לזולתו, אלא שבאותם הימים תוקל על בני אדם פרנסתם מאוד, עד שכשיעבוד האדם איזה עבודה מועטת שתהיה - ישיג תועלת גדולה. וזהו עניין אומרים (שבת לב, ב): "עתידה ארץ ישראל להוציא גלוסקאות וכלי מילת", לפי שדרך בני אדם לומר אם מצא אדם איזה דבר מוכן בשפע: "מצא פלוני לחם אפוי ותבשיל מבושל!". והראיה לזה מאמר הכתוב (ישעיהו סא, ה): "וּבְנֵי נֶכֶר אֶפְרִיכֶם וְכַרְמֵיכֶם - משמע שיהא שם החריש והקציר!

ולפיכך כעס החכם הזה²⁰ שאמר את הדברים הללו על תלמידו בעת שלא הבין בדבריו

הערות - ילמד ענוים דרכו

18 הרמב"ם רומז לדעתו שהמתים שיקומו יחיו רגיל וימותו שוב ויחזרו לעולם הנשמות, הוא עולם הבא לדעתו. כאן לא ביאר הרמב"ם מדוע תחיית המתים היא יסוד תורת משה, אך באיגרת תחיית המתים ביאר שכיוון שהתבאר בתורה שבעל פה שיהיה נס זה, מי שכופר בתחיית המתים כופר באפשרות הנסים. אם כן, אמונה זו היא האמונה בנסים. אולם הרמב"ם לא ביאר שם ולא במקום אחר מדוע ייעשה נס זה ומה מטרת התחייה. וביאר ר"ח קרשקש באור השם, שכמו שנסי מצרים - היתה מטרתם "יודעו כי אני ה'", לפרסם את האמונה בבורא, כך מטרת תחיית המתים. הרמב"ן פירש בדעת הרמב"ם: "כדי לאפשר לצדיקים להתקדם עוד בעבודת בוראם כדי לזכות במעלה נוספת בעולם הנשמות. וי"א פירש על פי דעתו - כדי לתת שכר לגוף בימי העונג של ימות המשיח, מלבד השכר הרוחני שמקבלת הנשמה (אך פירוש זה אינו תואם את שיטת הרמב"ם ששכר מצוות בהאי עלמא ליכא, ואין ערך לתענוגי העולם הזה כלל).

19 כשיטת שמואל בברכות לד, ב ש"אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד". בהל' מלכים פרק יב פסק הרמב"ם כשמואל, אך בהל' תשובה פרק ח פסק כר"י שאמר: "כל הנביאים כולם לא נבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלוהים זולתך", והגמרא אומרת שהם חלוקים. עיין במפרשים על הרמב"ם לפתרון סתירה-לכאורה זו. הרמב"ם עצמו בהל' מלכים פירש את מאמרי הנביאים כמשל, וכך ניתן לומר שגם לא ישתנה הטבע בימות המשיח וגם שיתקיימו כל דברי הנביאים.

20 שבת לב, ב: "ייתב רבן גמליאל וקא דריש: עתידה אשה שתלד בכל יום, שנאמר 'הרה ויולדת יחידו'. לגלג עליו אותו תלמיד, אמר: אין כל חדש תחת השמש! אמר לו: בא ואראך דוגמתך בעולם הזה, נפק אחוי ליה תרנגולת. ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש: עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום,

את העניין הזה וחשב שהדברים כפשוטן, והשיבו לפי ערך השגתו, ולא זאת היא התשובה. והראיה שלא אמר לו את האמת, מה שלמד בפסוק (משלי כו, ד): "אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאֹלְתוֹ".

והתועלת הגדולה באותו הזמן היא שננוח משעבוד מלכות הרשעה העוצרת בעדינו מלעשות הטוב, ותרבה הדעת כמו שאמר (ישעיהו יא, ט): "כִּי מְלֹאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת ה'". ויפסקו הקרבות והמלחמות כמו שאמר (מיכה ד, ג): "לֹא יִשָּׂאוּ גוֹי אֶל גּוֹי חָרָב", וישג כל מי שיהיה באותן הימים שלמות גדולה יזכה בה לחיי העולם הבא.

והמשיח ימות, וימלוך בנו וכן בנו וכבר ביאר ה' את מותו, אמר (ישעיהו מב, ד): "לֹא יִכָּה וְלֹא יִרוּץ עַד יָשִׁים בְּאָרֶץ מְשֻׁפֵּט וכו'". ותמיד מלכותו זמן רב מאוד, וגם יארכו חיי בני אדם, כי בהעדר הדאגות והצרות - יארכו החיים. ואין זה מוזר שתמיד מלכותו אלפי שנים, לפי שהחכמים כבר אמרו שהקבוץ הנכבד כאשר מתקבץ - מעט הוא שיתפרד.

ואין אנו מתאווים לימות המשיח לא כדי שירבו התבואות והנכסים, לא כדי שנרכב על סוסים ונשתה בכלי זמר כמו שחושבים מבלבלי הדעות, אלא נתאוו להם הנביאים ונשתוקקו להם החסידים בגלל מה שיהיה שם מקיבוץ הצדיקים, וההתנהגות הטובה והחכמה, ויושר המלך וגודל חכמתו והתקרבותו לפני בוראו כמו שאמר לו (תהלים ב, ז) "בְּנֵי אֲמָה", וקיום כל תורת משה בלי דאגות ולא פחד ולא אונס. כמו שהבטיח (ירמיהו לא, ג): "וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וכו' כִּי כוֹלֵם יִדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנִם וְעַד גְּדוּלָם", "ונתתי תורתי בלבם", "וְהִסְרֵתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרָם" (יחזקאל לו, כו) והרבה כפסוקים האלו בעניינים אלו. ובמצב כזה יושג העולם הבא השגה חזקה. והתכלית אינה אלא העולם הבא ולעומתו היא ההשתדלות.

שאלות מנחות:

- ✦ למה לא פירש הרמב"ם שהיעוד הגשמי בתורה הוא כמו הסוכריות לנער, וכמו שאמר שחלק ממאמרי חז"ל המדברים על שכר גשמי הם כדי לדבר להמון בשפתנו?

הערות - ילמד ענוים דרכו

שנאמר: 'ונשא ענף ועשה פרי' - מה ענף בכל יום אף בכל יום. לגלג עליו אותו תלמיד, אמר: והכתיב אין כל חדש תחת השמש! אמר לו: בא ואראך דוגמתם בעולם הזה, נפק אחוי ליה צלף. ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש: עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר: 'יהי פסת בר בארץ'. לגלג עליו אותו תלמיד, ואמר: אין כל חדש תחת השמש! אמר ליה: בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק אחוי ליה כמיהין ופטרייות, ואכלי מילת - נברא בר קורא (רש"י): סיב כמין לבוש מצוייר גדל סביבות הקור של דקל כשהוא רך, קור - ענף האילן כשהוא רך יוצא בכל שנה, קודם שיתקשה קרוי (קור)".

מסלול 1: יום ה לפרשת תרומה

מסלול 2: יום ב לפרשת תרומה

- ✦ למה האדם אינו יכול "לעבוד את ה'" כשהוא צמא או רעב? האם זה קשור לשיטת של הרמב"ם שתכלית התורה והמצוות היא לקדם את האדם להשגת ה'?
- ✦ האם פירושו של הרמב"ם מסביר את כוונתו בתחילה שאנשים אינם מבחינים בין התכלית לבין הסיבה המביאה לתכלית?
- ✦ איך פירוש הרמב"ם ל"גן עדן" מסתדר עם עשרות מאמרי חז"ל שמדברים על גן עדן כמקום שבו נמצאות הנפשות אחרי המוות?
- ✦ האם פירוש הרמב"ם לגמרא בשבת ל,ב הוא פשט הגמרא?
- ✦ האם לפי הרמב"ם ישנה אפשרות שאחרי ימות המשיח והגאולה שוב נחטא ונחזור לגלות?